

Tulevaisuuspyörätyöpaja - mitä, miksi, milloin

Hakala, Anne & Hopia, Hanna

Hakala, Anne, KTM

suunnittelija

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

etunimi.sukunimi@jamk.fi

Hopia, Hanna, TtT

yliopettaja

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

etunimi.sukunimi@jamk.fi

Tiivistelmä

Jyväskylän ammattikorkeakoulussa on kehitetty Tulevaisuuspyörätyöpaja -menetelmää opettajien, asiantuntijoiden ja kehittäjien työn tueksi. Menetelmä tarjoaa tehokkaan työkalun koota tietoa tulevaisuuden työelämästä. Menetelmä mahdollistaa mainiosti myös osallistujien tulevaisuusajattelun ja ennakkointiosaamisen oppimisen.

Futures Wheel Workshop – What, Why, When

The Futures Wheel workshop method has been developed to support teachers', experts' and developers' work at JAMK University of Applied Sciences. Method gives an effective tool to gather information about working life futures. The method gives also an opportunity for participants' to learn how to foresight and improve anticipate skills.

Työelämän kehityssuuntien ”haistelu”

Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (JAMK) on kerätty tietoa työelämän tulevaisuudesta testaamalla tulevaisuuspyörätyöpaja -menetelmää. Prosessissa syntyi uudenlainen pedagoginen väline alan tulevaisuuden hahmottamiseen, tulevaisuusajattelun oppimiseen ja yhteisölliseen tekemiseen. Tulevaisuuspyörätyöpaja on osoittautunut erinomaiseksi menetelmäksi konkretisoida työelämäyhteistyötä sekä kerätä systemaattisesti tietoa työelämän tulevaisuudesta. Menetelmä mahdollistaa mainiosti myös osallistujiansa ennakkointiosaamisen oppimisen ja takaa yhteisöllisen asioiden tuottamisen.

Innovatiivisen ja ajanhermolla pysyvän oppimisen kehittäminen edellyttää uusia toimintatapoja, työvälineitä ja oppimisympäristöjä. Oppimista voidaankin pitää ennakkointina, joten ennakkointiosaaminen ja tulevaisuusajattelu tulee olla kehitystyön lähtökohtana ja osana kaikkea oppimista. Työelämän erilaisissa oppimisympäristöissä toimivat opiskelijat mahdollistavat ammattikorkeakoululle ulottuvuuden, jonka kautta se voi luontevasti toimia alueensa toiminnan tulkitsijana ja todellisena työelämän uudistajana. (Doz & Kosonen 2008; Lester & Sotarauta 2007; Linturi 2014.) Työelämän kehityssuuntien ”haistelua” onkin olennaista tehdä yhdessä opiskelijoiden ja työelämän edustajien kanssa yhdessä ennakkoiden,

innovoiden ja kommunikoiden (Barber, Donnelly & Rizvi 2013; Hiltunen 2012). Tämän vuoksi ammattikorkeakoulun opettajien, asiantuntijoiden ja kehittäjien tulevaisuustiedon keräämiseen liittyvä menetelmien hallinta on työn onnistumisen kannalta tärkeää. Siksi lähdimme kehittämään JAMK:ssa tulevaisuustyön menetelmiä opettajien ja asiantuntijoiden työn tueksi.

Tulevaisuuspyörätyöpajassa ennakoitaan, innovoidaan ja kommunikoidaan

Tulevaisuuspyörätyöpaja on menetelmä, jossa ryhmä yhdessä keskustellen rakentaa tulevaisuusnäkymää sovitusta teemasta. JAMK:ssa kehitettiin menetelmästä sovellus, jossa käytetään elementtejä tulevaisuustyöpajasta ja tulevaisuuspyörästä siten, että tulevaisuustyöpöörätyöpajan eri vaiheiden tulokset puretaan pyörän eri kehille yhdessä osallistujien kanssa. Työpajan tulokset dokumentoituvat tulevaisuuspyörään, josta ne ovat käytettävissä esimerkiksi opetussuunnitelmien kehittämistyöhön. (Hakala & Mertanen 2015.)

Tulevaisuustyöpaja on Jungkin (1987) kehittämä ryhmätyömenetelmä ajankohtaisen ongelman ratkaisemiseksi tulevaisuusorientoituneesti tai tulevaisuuden vaihtoehtojen kartoittamiseksi. Osallistujat nähdään kohteen asiantuntijoiksi, jotka pystyvät yhdessä rakentamaan eri näkökulmat huomioivan kokonaistilanteen. Tulevaisuuden tutkimisen lisäksi tulevaisuustyöpajoissa ennakoitaan tulevaa toimintaa, hahmotetaan mahdollisuuksia ja kartoitetaan tietämyksen katvealueita. Siten työpajat toimivat myös systemaattisen tiedonhankinnan ja yhteiskunnallisen oppimisen vuorovaikutuskentässä. (Jungk & Mullert 1987; Kuusi, Bergman & Salminen 2013.)

Tulevaisuustyöpajoihin yhdistetty toinen menetelmä, tulevaisuuspyörä, on Glennin (2009) 1970-luvulla kehittämä strukturoitu, aivoriihityyppinen tulevaisuuksien tarkastelun menetelmä. Tulevaisuuspyörän avulla voidaan järjestellä, ymmärtää ja jäsentää erilaisia tulevaisuutta koskevia näkemyksiä ja niiden mahdollisia vaikutuksia. Asiat jäsennetään pyörän eri kehille, joissa ensimmäisen kehän tulos vaikuttaa seuraavan kehän pohdintaan. Tulevaisuuspyörätyöskentely stimuloi työpajojen osallistujia uuteen ajatteluun ja toimii tulevaisuusajattelun vauhdittajana. (Glenn 2009; Kuusi, Bergman & Salminen 2013.)

Alla on kuvattu vaiheittain miten JAMK:ssa kehitettyä ja testattua tulevaisuuspyörätyöpaja -menetelmää on sovellettu käytännössä.

Tulevaisuuspyörätyöpajan vaiheet

Vaihe I

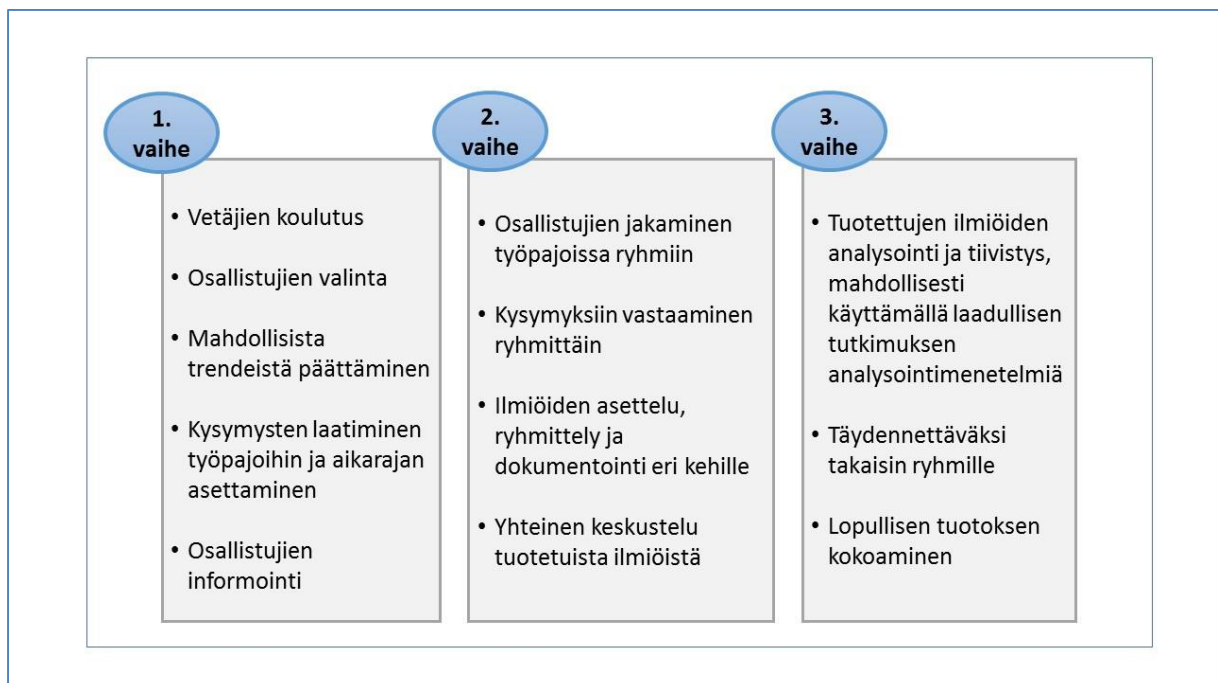
Vuonna 2014 tulevaisuuspyörä -työpajoihin osallistui 83 sosiaali- ja terveysalan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijaa. Jokaisella osallistujalla oli sosiaali- tai terveysalan alempi korkeakoulututkinto ja vähintään kolmen vuoden työkokemus alaltaan. Kaikki osallistujat työskentelevät opintojensa ohella. Osallistujat edustivat neljää eri sosiaali- ja terveysalan YAMK-koulutusohjelmaa, ja he aloittivat opintonsa työpajatyöskentelyllä.

Aluksi osallistujia informoitiin yhteisellä alustuksella siitä, mistä tulevaisuuspyörätyöpajoissa on kyse ja mihin tietoa käytetään. Osallistujille kerrottiin työpajan tavoitteeksi tunnistaa työelämän tulevia kehittämistarpeita ja kehittämistyöhön tarvittavaa osaamista sekä löytää keinoja, joilla tämä osaaminen hankitaan. Tämän jälkeen osallistujat jaettiin koulutusohjelman mukaan neljään eri työpajaan, jossa heitä pyydettiin pohtimaan, miten kyseiset ilmiöt vaikuttavat oman alan kehitykseen ja toimintaympäristöön vuonna 2025. Jokaisella työpajalla oli oma vetäjä, joka vastasi työpajan toiminnasta ja siitä, että työpajan tulos dokumentoidaan pyörän eri kehille. Ryhmien vetäjänä toimivat YAMK – koulutuksen opettajat, jotka olivat perehdytetty käyttämään tulevaisuuspyörätyöpaja -menetelmää.

Vaihe II

Vetäjä jakoi osallistujat omassa työpajaryhmässään satunnaisesti 4-5 hengen ryhmiin, joille annettiin tehtäväksi pohtia ensimmäistä kysymystä: Millainen on sosiaali- ja terveysalan toimintaympäristö vuonna 2025 seuraavien ilmiöiden kautta pohdittuna: teknologian kehitys/digitalisoituminen, polarisoituminen, ikääntyminen, kansainvälisyys ja ekologisuus/kestävä kehitys. Lisäksi nimettiin niin sanottu villi kortti -vaihtoehto herättämään vielä uusia näkökulmia tulevaisuuden toimintaympäristön tarkasteluun. Osallistujat kirjasivat ryhmittäin tuotoksensa samanvärisille post-it-lapuille. Ryhmien tuotokset aseteltiin

täydennettäväksi niin, että kaikilla on käytössä jokaisen ryhmän tuotos. Vaihtoehtoisesti tulokset voidaan tiivistää yhdeksi kokonaisuudeksi, joten siitä ei enää pysty erottelemaan eri ryhmien tuotoksia. Tämä kokonaisuus voidaan puolestaan antaa uudelleen ryhmille täydennettäväksi. Näin tulevaisuuspyörälle saadaan syntymään neljäs kehä, joka rikastuttaa tietoa tulevaisuuden työelämästä ja siellä tarvittavasta osaamisesta. Tämän vaiheen toteuttaminen ei ole välttämätöntä tulevaisuuspyörätyöpaja -menetelmässä. Sen käyttöä kuitenkin kannattaa harkita, koska näin osallistujat näkevät oman ennakointityönsä tuotoksen ja pystyvät palaamaan ja täydentämään sitä tarvittaessa. Myös opettajalle viimeisen kehän toteuttaminen antaa kokonaisvaltaisemman kuvan työelämän tulevaisuudesta ja sen haasteista. Kuviossa 2 on kuvattu tulevaisuuspyörätyöpaja -menetelmän eri vaiheet.

Kuvio 2. Tulevaisuuspyörätyöpajan vaiheet

YAMK-opettajan kokemukset tulevaisuuspyörätyöpajasta

Opettajan kokemukset voidaan tiivistää seuraavasti:

- Oman alan työelämän tulevaisuuden pohdinta oli kaikille osallistujille motivoivaa ja erittäin mielekästä toimintaa.

- Tulevaisuuspyörätyöpaja -menetelmä on systemaattinen, strukturoitu menetelmä, joka oli helppo oppia käyttämään.
- Tehtävän laatiminen työpajaan auttoi opettajaa pohtimaan, millaista tietoa tulevaisuuden työelämältä tarvitaan ja miten osaamisen kehittäminen voidaan linkittää työelämän tulevaisuuden vaatimuksiin.
- Trendien pohtiminen yhdessä muiden YAMK-opettajien kanssa oli hedelmällistä. Se antoi uusia perspektiivejä arjen työhön.
- Työpajan vetäjänä opettaja on tiiviisti työelämän tulevaisuuden pohdinnassa ja jäsentelyssä mukana, vaikka ei suoranaisesti osallistukaan työpajan ryhmien tuotoksen tuottamiseen.
- Työpajan tuotosten auki kirjoittaminen ja tiivistäminen ovat opettajalle mielekästä työtä, koska hän saa suoraan tietoa alansa työelämästä ja pääsee hyödyntämään sitä esimerkiksi opetussuunnitelmatyössä.
- Toiminnallisten menetelmien, kuten tässä tulevaisuuspyörätyöpaja, oppiminen ja niiden käyttöönotto erityisesti YAMK-koulutuksessa on erittäin tärkeää. Koska kontaktipäiviä YAMK-koulutuksessa on niukasti, niitä ei välttämättä kannata käyttää luennointiin, vaan yhdessä oppimiseen opiskelijoiden kanssa.

Toimiva tapa kerätä ja hyödyntää työelämän tulevaisuustietoa

Tulevaisuuspyörätyöpajat ovat osoittautuneet vaikuttaviksi keinoiksi keskusteluttaa osallisia tulevaisuuden näkemyksistä ja rakentaa yhteisiä tulevaisuuskuvia tarvittavasta osaamisesta. Tulevaisuuspyörätyöpajoissa käyty tulevaisuuskeskustelu jo sinänsä rikastutti osallistujien näkemystä tulevaisuudesta ja antoi tulevaisuusajattelun kokemuksia ja oppia osallistujille. Havainnollisesti tulevaisuuspyöriin dokumentoitunut tulosmateriaali toimii hyvänä pohjana niin asiakasnäkökulmasta kuin tulevaisuuden työelämä tietona hyödynnettäväksi strategiatyössä, koulutuksen suunnittelussa sekä opetussuunnitelmatyössä.

Menetelmän etuina ovat sen toistettavuus ja tiedon jakamisen helppous. Menetelmä mahdollistaa jatkuvan kommunikoinnin ammattikorkeakoulun eri kumppaneiden kanssa ja tarjoaa yksittäiselle opettajalle yksinkertaisen, mutta tehokkaan työkalun koota tietoa tulevaisuuden työelämästä.

Lähteet

Barber, M., Donnelly, K. & Rizvi, S. 2013. An avalanche is coming. Higher education and the revolution ahead. IPPR. Viitattu 11.8.2014.

http://www.ippr.org/assets/media/images/media/files/publication/2013/04/avalanche-is-coming_Mar2013_10432.pdf.

Doz, Y. & Kosonen, M. 2008. Nopea strategia. Miten strateginen ketteryys auttaa pysymään kilpailun kärjessä. Helsinki: Talentum.

Glenn, J. C. 2009. Futures wheel, Futures research methodology Version 3.0, The Millennium Project, Washington, D.C.

Hakala, A. & Mertanen, E. 2015. Koulutukselliseen tasa-arvoon ennakointia kehittämällä – YAMK-opiskelijoiden tulevaisuustyöpajoista systemaattiseen ennakointimalliin. Käsikirjoitus.

Hiltunen, E. 2012. Matkaopas tulevaisuuteen. Helsinki: Talentum.

Jungk, R. & Mullert, N. 1987. Tulevaisuusverstaat. Suom. Kai Vaara. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta. Helsinki.

Kuusi, O., Bergman, T. & Salminen, H. 2013. Miten tutkimme tulevaisuuksia? Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.

Lester, R. & Sotarauta, M. 2007. Innovation, universities and the competitiveness of regions. Technology review, 214/2007. Tekes. Helsinki.

Linturi, H. 2014. Uusintavasta uudistavaan oppimiseen. Futura 3/2014, 3-6.

Asiasanat: ennakointi, tulevaisuus, työelämäyhteydet, sosiaali- ja terveysala, ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot